

Ziekten bij hobbypluimvee & kleine herkauwers : preventie, detectie en behandeling

Dr. Johan Van der Cruyssen

Oosterzele

29 maart 2025

Dierenarts Johan Van der Cruyssen

Dierenarts Greta Van de Sompel

- Beiden afgestudeerd in 1990
- Vader Prosper Van der Cruyssen opgevolgd afgestudeerd in 1958

landbouwhuisdieren: koeien, varkens, paarden, schapen & geiten
er waren toen ongeveer 380000 landbouwbedrijven
afgestudeerd aan de faculteit diergeneeskunde met 35 dierenartsen
nu ongeveer 21000 landbouwbedrijven waarvan 75% beroepsmatig
continue daling terwijl schaalvergroting toeneemt

Van der Cruyssen – Van de Sompel

- Beiden kleine huisdieren: hond & kat
- Greta : bijzondere interesse in vissen: koikarpers
- Johan : bijzondere interesse in vogels: neerhofhoenders, watervogels, papegaaiachtigen, zangvogels en duiven

Waarom houden mensen pluimvee?

1/ **zelfvoorzienend**: verse eieren van eigen kippen of kwartels

2/ **interesse in rassen & fokken**

behoud van zeldzame of sierpluimveerassen

selectief fokken voor uiterlijk of karakter

deelname aan tentoonstellingen

3/ **gezelschap & plezier**

educatief voor de kinderen

rustgevend

4/ **natuurlijk tuinonderhoud**

kippen en eenden eten slakken

natuurlijke bemesting voor de tuin

gras kort houden

Hobbypluimvee – industrieel pluimvee

Hobbypluimvee

- Verwijst naar het houden van kippen, eenden, ganzen, kalkoenen en kwartels op kleine schaal
- Plezier , zelfvoorziening (eieren), hobby, bewaren van oude rassen
- Nadruk ligt niet op grootschalige productie van eieren of vlees, maar op het welzijn van de dieren, het fokken van specifieke rassen of het genieten van hun gezelschap

Hobbypluimvee-industrieel pluimvee

■ Industrieel pluimvee

produceren van pluimveeproducten zoals vlees & eieren voor menselijke consumptie

voeding, klimaatbeheersing en verlichting worden geoptimaliseerd

kostenbeheersing

Diergeneeskunde hobbypluimvee & industrieel pluimvee: benadering

diergeneeskunde hobbypluimvee

Individuele benadering

- 1/verandering gedrag: lusteloos of sloom verminderde eetlust , bol zitten, zich afzonderen
- 2/ ademhalingsproblemen: niezen, hoesten, neusvloeit, open bek AH
- 3/ verandering uiterlijk: bleke of verkleurde kam, verenkleed, zwelling rond de ogen
- 4/mest: diarree of verkleurde mest
- 5/problemen met eiproduktie
- 6/ vermageren, opgezwollen buik (neem de kip eens vast)

Bleke kam

Diergeneeskunde industrieel pluimvee

Koppelgezondheid is belangrijk, ziekteverspreiding verhinderen

Nadruk ligt op preventie

Ziekte uitbraken grote economische schade

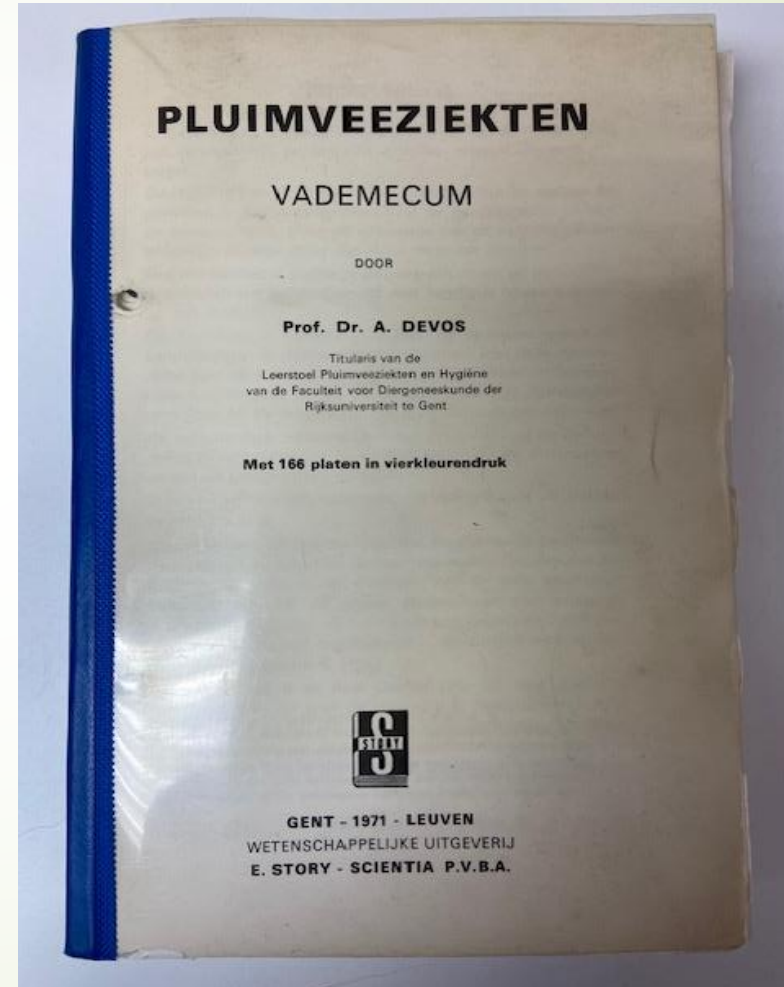
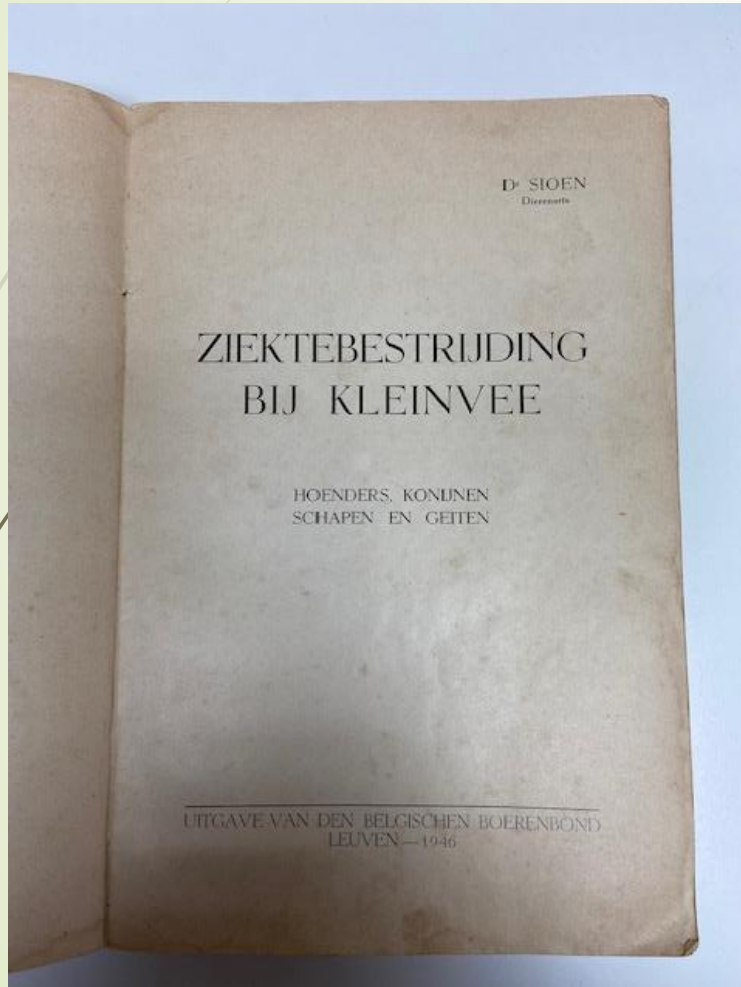
uitgebreide anamnese & bedrijfsanalyse

kippenhouders hebben een bedrijfsdierenarts

Pluimveeziekten

Diergeneeskunde

Bestrijding coccidiose in de jaren 40 van de vorige eeuw

weg te knippen. Het vrij gemaakte deel terug met olie bestrijken.

De menigvuldige middelen opgesomd ter bestrijding zijn reeds een aanduiding dat het eenig goede bestrijdingsmiddel nog niet ontdekt is ; het beperken van de kwaal en het tegenhouden van de verspreiding is het hoofddoel.

Als middelen worden vermeld :

1°) in het drinken : botermelk, rijstwater, gekookt water waarin per liter 4 g cachoupoeder, melkzuur 2 %, melkzuurfermenten, yoghurt, melkserum verzuurd met een weinig citroenzuur ; kalkwater, methyleenblauw 0,1 o/oo, tijmolie, Tripaflavine 1 o/oo, kleine hoeveelheden salicylzuur ;

het gewoon drinkwater kan verder ontsmet worden door bijvoeging van ijzersulfaat 1 o/oo, chloramine 0,02 o/oo of kaliumpermanganaat 0.5 o/oo ;

2°) in de voeding : houtskool in onbeperkte hoeveelheid, levertraan 2 %, krijt, gehakte tijm of peterselie ; als eetlustwekkend poeder : gentiaan of kaneelpoeder in kleine hoeveelheid.

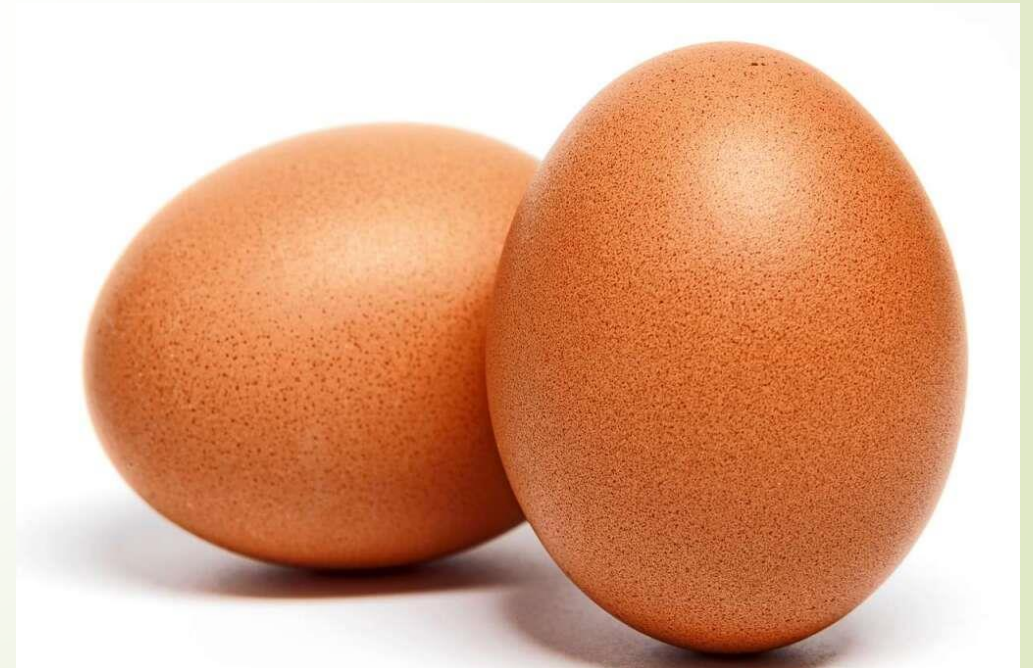
Vaak voorkomende pluimveeziekten

- Aandoeningen van het legapparaat
- Aandoeningen van het spijsverteringsstelsel
- Aandoeningen van de huid
- Aandoeningen van het bewegingsstelsel
- Aandoeningen van het ademhalingsstelsel

Aandoeningen van het legapparaat

- Eidooier buikvliesontsteking
- Eileiderontsteking
- Legnood
- Cloacaprolaps
- Afwijkende eivorm of eischaal

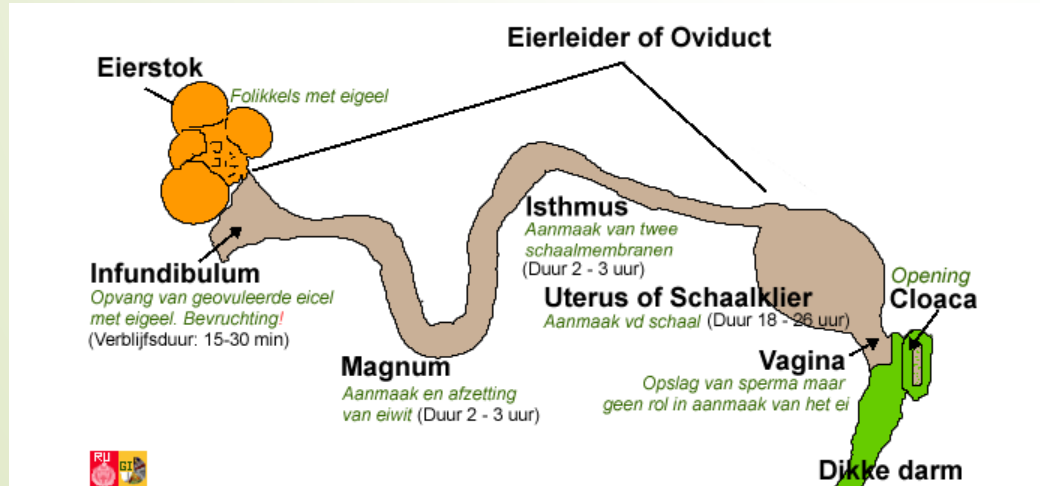
Aandoeningen legapparaat

- Komen vooral voor bij ex-legbatterijkippen
- Normaal geslacht na ongeveer 1 1/2 jaar
- Wij zorgen er voor dat ze nog 4 tot 5 jaar leven
- Hoe meer ze gelegd hebben des te meer kans op problemen

eileiderbuikvliesontsteking

- Eileider vangt eicel op via trechter, soms loopt het mis
- Eicellen komen in buik terecht & ontsteken (vocht) – dikke buik
- Vocht aftappen
- Implantaat om eileg te stoppen
- Wisselvallige werkingsduur: 2 tot 9 maand

Vocht in buik

Eileiderontsteking

bacteriële , virale oorzaken

1/ antibiotica in beginstadium

2/ chirurgie

3/ implantaat

Suprelorin

- Gaat hormonale as onderdrukken
 - Kip stopt met leggen na 1 tot 2 weken
 - Werking houdt 4 tot 6 maanden aan
 - Het implantaat wordt onderhuids ingeplant
 - 4,7 mg: werking 3-4 maand
 - 9,4 mg: werking 6 maand of langer
- Nadeel : moet dus regelmatig vernieuwd worden
vrij duur

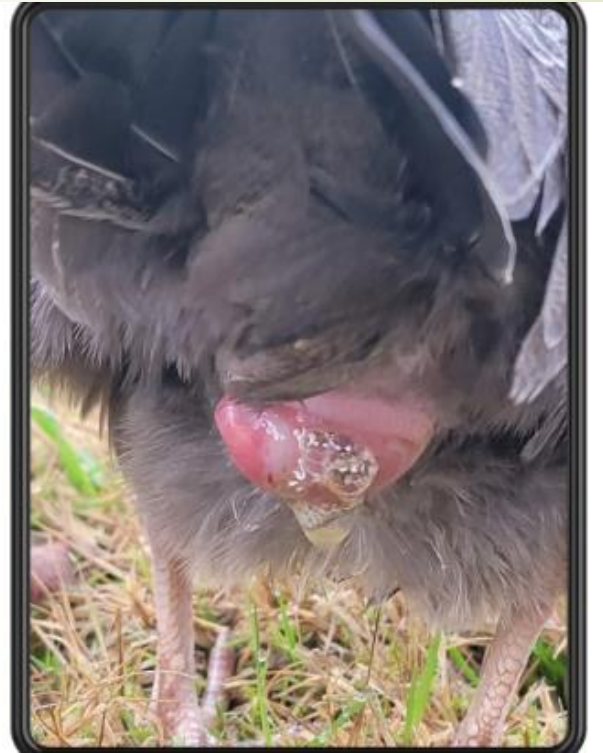

Cloacaprolaps

- Stukje van het legapparaat wordt naar buiten geduwd
- Andere kippen pikken er direct aan
- Meestal verholpen door tijdelijk hechting aan te brengen
- Ontlasting kan nog passeren, ei niet

cloacaprolaps

Afwijkende eivorm/eischaal

- Afwijkende eieren
- Windeieren (te weinig kalk)
 - meestal geen kalkgebrek
 - problemen met de schaalklier
 - infectie
 - tijdelijk laten rusten (implantaat)

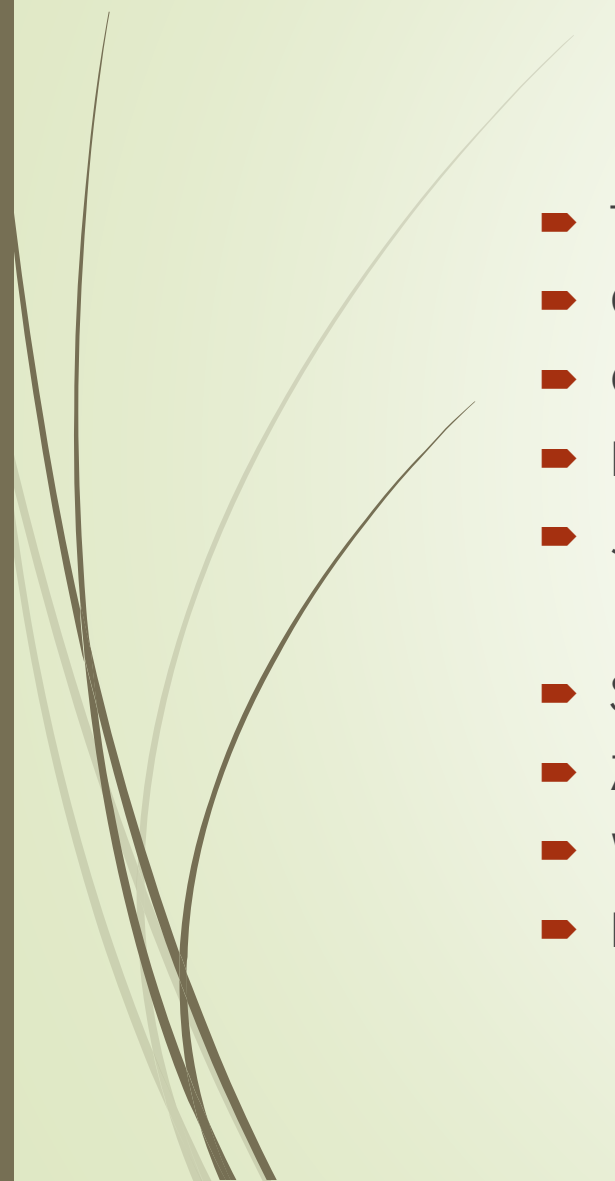

legnood

Oorzaken & symptomen legnood

-
- Te groot of misvormd ei
 - Calciumtekort (onvoldoende contracties)
 - Overgewicht
 - Eileiderontstekingen
 - Jonge of oude hennen
-
- Sloom & teruggetrokken gedrag
 - Zondert zich af, verminderde eetlust
 - Weinig tot geen ontlasting
 - Loopproblemen door druk van het ei op de nervus ischiadicus

behandeling

- Na 24 h moet ei normaal afgelegd zijn...

Zachte aanpak: allerlei huis-tuin en keukenmiddeltjes

warm bad, olie of gel in cloaca

Medische aanpak: manueel uit masseren

chirurgisch verwijderen onder anesthesie

Aandoeningen van het spijsverteringsstelsel

- Uitgezette krop (krop impactie)
- Kropverzuring
- Diarree: wormen /coccidiose

Uitgezette harde krop (krop impactie)

Oorzaak: eten van teveel hard en moeilijk verteerbaar voeder in 1 keer
zoals bv. lang gras of hooi
uitgang van krop raakt geblokkeerd

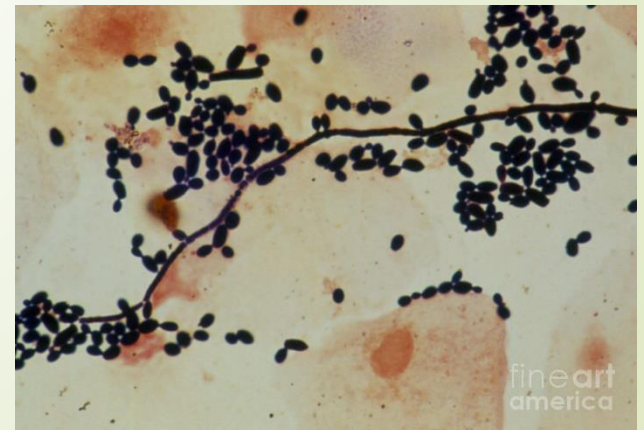
Behandeling: massage van de krop na inbreng van water in de krop
meerdere malen per dag masseren
in erge gevallen inhoud operatief verwijderen

Kropverzuring

- Infectie met candida door slechte voeding, verzwakking ,antibiotica
- Gistinfectie
- Vertraagde kroplediging, slechte geur van kropinhoud, verminderde eetlust ...

Behandeling: milde gevallen appelazijn
erger gevallen medicatie (nystatine)

Coccidiose

- Parasiet die de darmcellen infecteert & daarin vermenigvuldigt
- Vooral bij jonge dieren
- Verhinderen de opname van voedingsstoffen
- Interne bloedingen & infecties in de darmen
- Sterfte

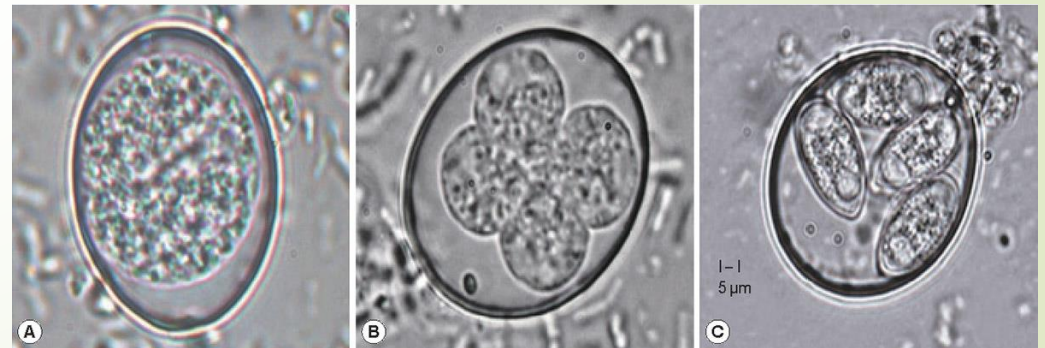
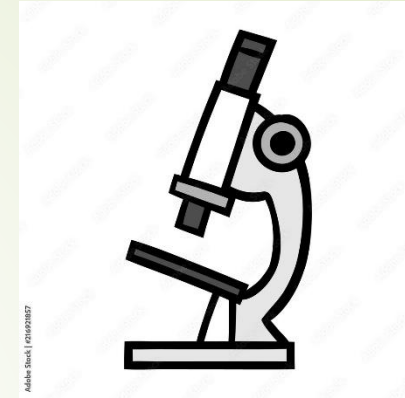
Jonge kippen tot 10w: blinde darm coc

Oudere kippen dunne darm coc

Coccidiose

- Diagnose via mestonderzoek
mengmeststaal
microscopisch onderzoek

Coccidiose behandeling

- Toltrazuril (Baycox)
- Sulfamiden
- Natuurlijke middelen: oregano olie

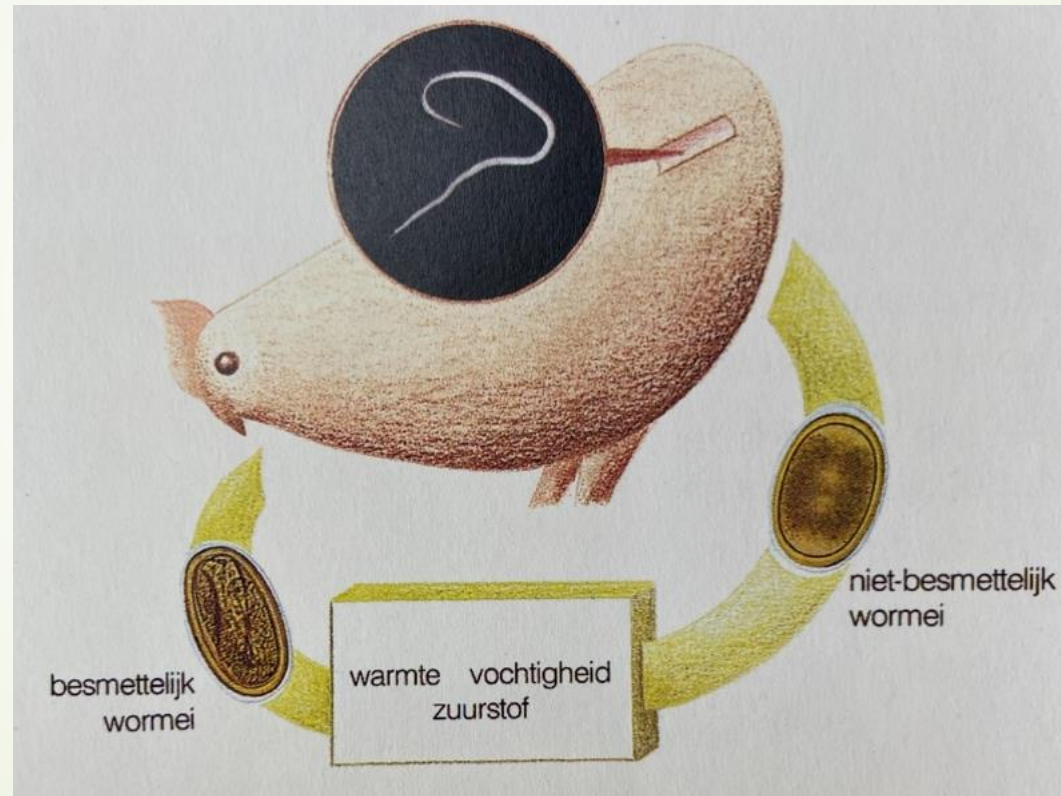

Wormen

- Kippen kunnen met allerlei soorten wormen besmet worden
 - besmetting via voeder of gras besmet met wormen
 - via besmet water
 - via grond & zand
 - via besmette soortgenoten
- afzetting van eitjes in de buitenwereld via de uitwerpselen
- rijpingsproces van 1 tot 2 weken
- larven komen pas uit wanneer ze opgepikt worden
- groeien uit tot volwassen wormen in de darmen

Wormen

Wormen

- Andere soorten wormen hebben tussengastheer nodig
 - Regenwormen , slakken , meelwormen en kevers
- regenworm kan wel honderden larven bevatten

Diagnose via microscopisch mestonderzoek

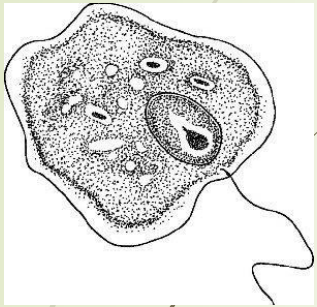
Behandeling : 1/ flubendazole 2/ febantel (individuele behandeling)

uitwerpselen

Blackhead

- Vooral jonge kalkoenen tot 18 weken zijn gevoelig
- Ook pauwen, fazanten, kwartels, parelhoenders, kippen
- Ziekteverwekker is ééncellige parasiet (*Histomonas meleagridis*)
- Tussengastheer is spoelworm (*Heterakis gallinarum*), parasiet overleeft in eieren van de spoelworm
- Kalkoenen kunnen eieren van spoelworm binnenkrijgen als ze samen gehuisvest zijn met kippen
- Parasiet beschadigt blinde darm met secundaire infectie tot gevolg
- Ook leveraantasting

Blackhead

- Zwavelkleurige diarree door leveraantasting
- Verminderde eetlust, gewichtsverlies, blijven achter in groei
- Sterfte binnen 2 tot 3 dagen

Behandeling: geen goedgekeurde medicijnen
off-label use metronidazole
oregano olie

Preventie: niet samen huisvesten met kippen
kippen regelmatig ontwormen

Aandoeningen van het bewegingsapparaat

- Bumble Foot
- Ziekte van Marek

Bumble Foot of voetzoolontsteking

- Infectie in de voetzool (meestal door stafylococcen)
- **Oorzaak:** kleine wond door scherpe bodembedekking, overgewicht, ruwe zitstokken

symptomen: zwelling, roodheid, zwarte korst, abces

milde gevallen: weken in warm water (epsomzout), honingzalf, verband

ernstige gevallen: diepe bacteriële infectie, korst verwijderen,

antibioticazalf, verband en algemeen antibiotica

Marek

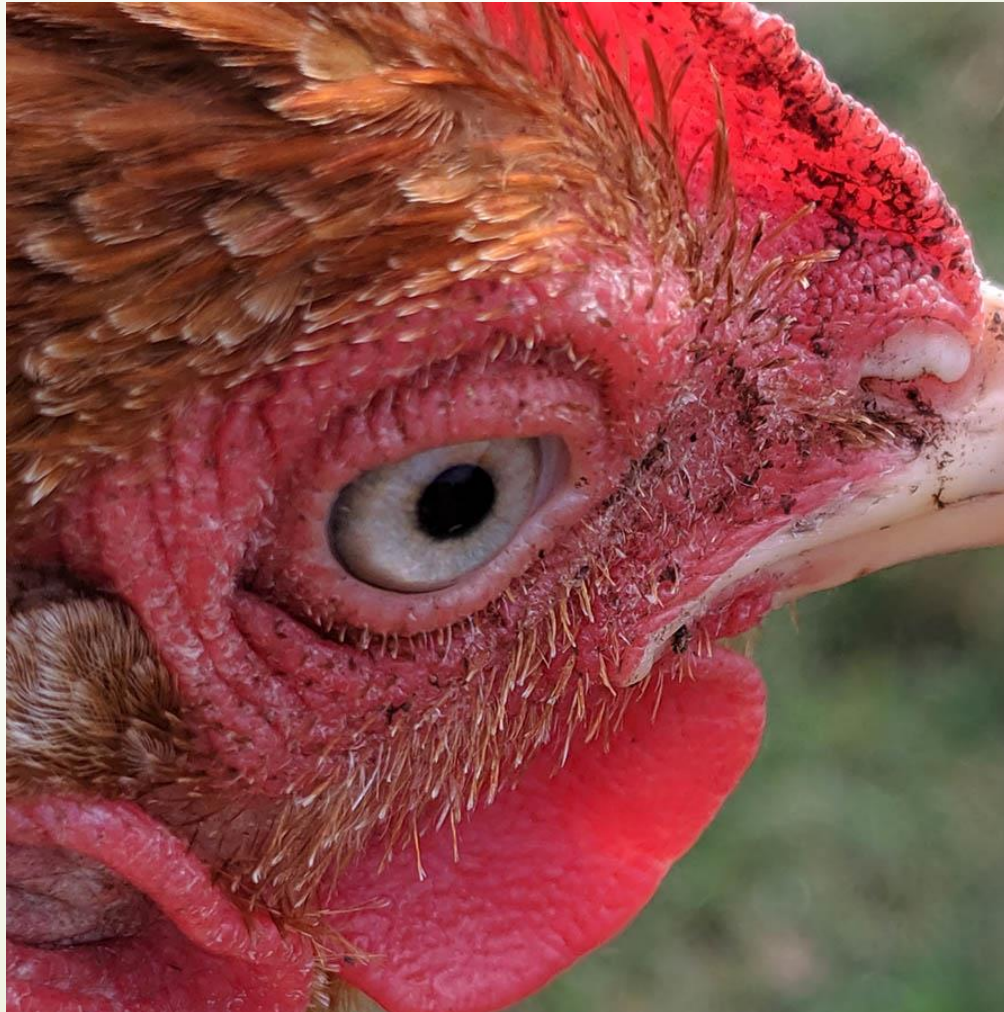
- Veroorzaakt door Herpesvirus
 - Zeer besmettelijk
 - Aantasting van zenuwstelsel, organen en immuunstelsel
- 1/ klassieke neurologische vorm
verlamming poten
 - 2/ tumorvorm
inwendige tumoren organen
 - 3/ oogvorm
 - 4/ huidvorm: ruwe huid met wratachtige plekken

Huidvorm Marek

Oogvorm Marek : verandering kleur iris

Preventie Marek

- Vaccinatie op de eerste levensdag
- Voorkomt de vorming van tumoren & zenuwletsels
- Verhindert niet de verspreiding van het virus

Industriële kippen worden gevaccineerd: onderhuids dag 1
in ovo dag 18

Hobbykippen vaak niet gevaccineerd

Aandoeningen van de huid

Mijten

Rode vogelmijt

Noordelijke vogelmijt

Kalkpootmijt

Luizen

Pokken (difterie)

Rode vogelmijt of “bloedluis”

- Meest voorkomende uitwendige parasiet bij pluimvee
- Grootste probleem in de bedrijfspluimveehouderij & bij hobbypluimvee
- Is in feite geen luis (6 poten) maar mijt (8 poten)
- Leven niet op kip zelf , lichtschuw , verstoppen zich overdag in spleten , kieren
- Komen s 'nachts op de kippen & zuigen bloed
- Bloedarmoede , overdrager van Salmonella , pokken

Bloedluis : enkele weetjes

- Actief vanaf 10°C , snelste voortplanting tussen 24 en 30°C
- Hele cyclus van ei tot volwassen mijt duurt ongeveer 6 dagen
- Na 2 maand 15 000 nakomelingen
- Kunnen 8 maand overleven zonder bloedmaaltijd
- Tot 10% bloedverlies per nacht afhankelijk van hoeveelheid mijten
- Kunnen drager zijn van virussen (pokken) & bacteriën (salmonella)

Noordelijke vogelmijt

- Blijft voortdurend op de kip zitten en voedt zich regelmatig met bloed
- Jeukte & onrust bij kippen , bloedarmoede , verminderde eiproductie
kan ziekten overbrengen

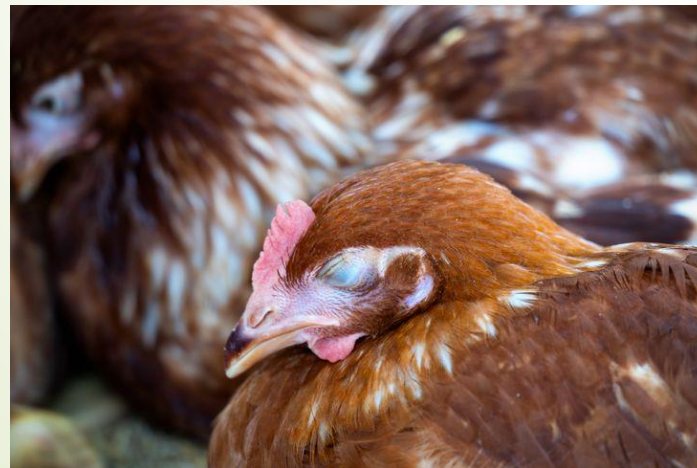
Vooral ter hoogte van de staartveren

Vanaf 100 mijten kan je al eilegdaling hebben

Hoe herken je een besmetting?

- Onrustige kippen vooral s 'nachts
- Bleke kammen & lellen door bloedverlies
- Verminderde eierproductie & gewichtsverlies
- Zichtbare mijten in het hok (verstopt in spleten)
- Test : wit doekje over de zitstokken halen (bloed van mijten)

Bestrijding

- Biologische bestrijding

roofmijt (Dutchy's) effect is langzaam
een roofmijt eet ongeveer 5 bloedluizen per dag

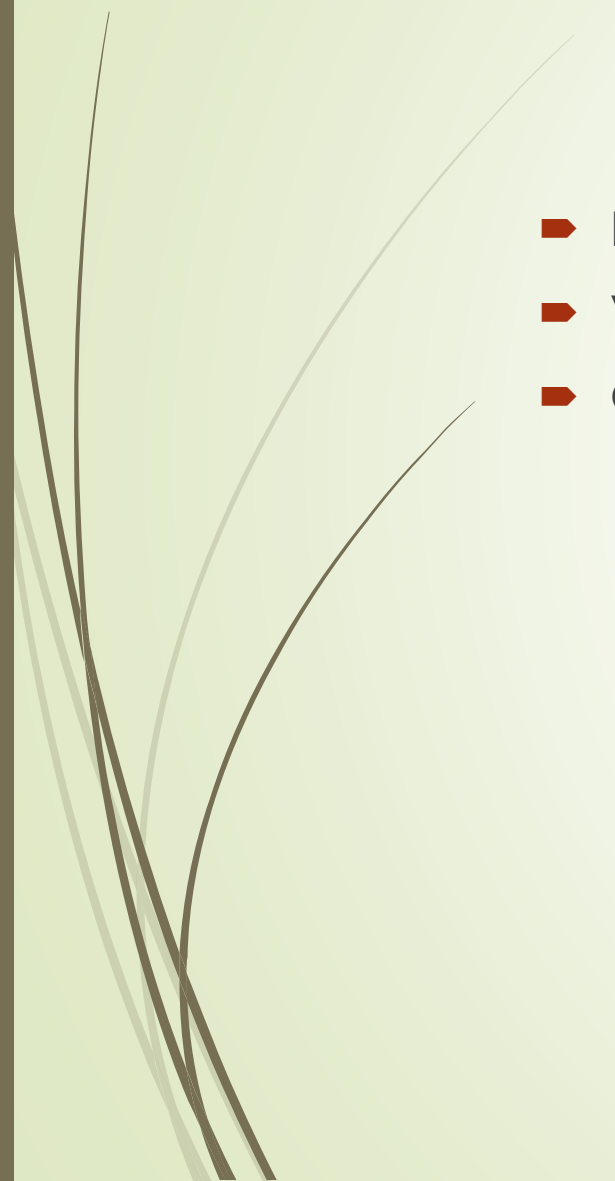
diatomeeënaarde

fijn poeder gemaakt van de fossiele resten van microscopisch kleine algen (kiezelwieren) heeft scherpe microscopische randen (siliciumdioxide) schadelijk voor insecten & parasieten
ongevaarlijk voor mens & dier (indien food grade)
food grade wordt zorgvuldig gezuiverd

Preventie

- Regelmatig schoonmaken & ontsmetten
 - Vermijd spleten & kieren in kippenhok
 - Gebruik diatomeeënaarde via stofbad
-

Plaats een stofbad

- Kippen houden hun veren in conditie met poetsen & stofbaden
- 9 delen speelzand (zandbakzand) 1 deel 100 % diatomeeënaarde
- 1 week na gebruik zijn 75 tot 100% van de ectoparasieten gereduceerd in de veronderstelling dat de kip het stofbad gebruikt (+/- 25% niet) om de 2 weken een laag van een 5tal cm verversen

Bestrijding

Chemische bestrijding

spruitbussen

natuurlijke pyrethroiden (uit olie van chrysant)

synthetische pyrethroiden (permethrin)

piperonylbutoxide (versterkt de werking van pyrethroiden)

fipronil

rechtstreekse toediening op huid

ivermectine (spot-on)

drinkwaterbehandeling

fluralaner (Exzolt) 2x met 7 dagen tussen (zeer effectief)

AL DEZE PRODUCTEN ZIJN TOXISCH VOOR DE OMGEVING

Kalkpootmijt

- Vooral bij oudere kippen
- Mijt graaft gangen onder de schubben , poten verdikken
- Kip gaat manken en minder eten
- Kunnen latent aanwezig zijn en plots actief worden

Behandeling: ivermectine lokaal aanbrengen
vaseline op poten

luizen

- Blijven ganse leven op de kip
- Daardoor gemakkelijker te behandelen
- Meestal besmetting tijdens herfst & winter
- **Bestrijding**: anti-luizenspray of -poeder (meestal op basis van permethrines)
spot-on op basis van ivermectine
diatomeeënaarde

Myiasis bij kippen

- Vleesvliegen leggen eitjes op beschadigde, natte huidgebieden (diarree)
- Warm & vochtig weer versnelt de ontwikkeling van de maden
- Vooral in de zomer kippen regelmatig controleren (moeilijk te zien door de veren)
- Vergiftiging door toxines van de maden
- Maden manueel verwijderen & wonde ontsmetten
- In erge gevallen antibiotica toedienen

Pokken

- Virus
- Vooral in de warmere perioden
- Overdracht via muggen stekende vliegen, bloedluis
- Uitwendige vorm: enkel huid aangetast
- Inwendige vorm: difterie , geelachtig beleg (tot 50 % sterfte)
- Behandeling: ondersteunend, zalven, dwangvoeding
- Preventie: vaccinatie

Aandoeningen van het ademhalingsapparaat

Snot

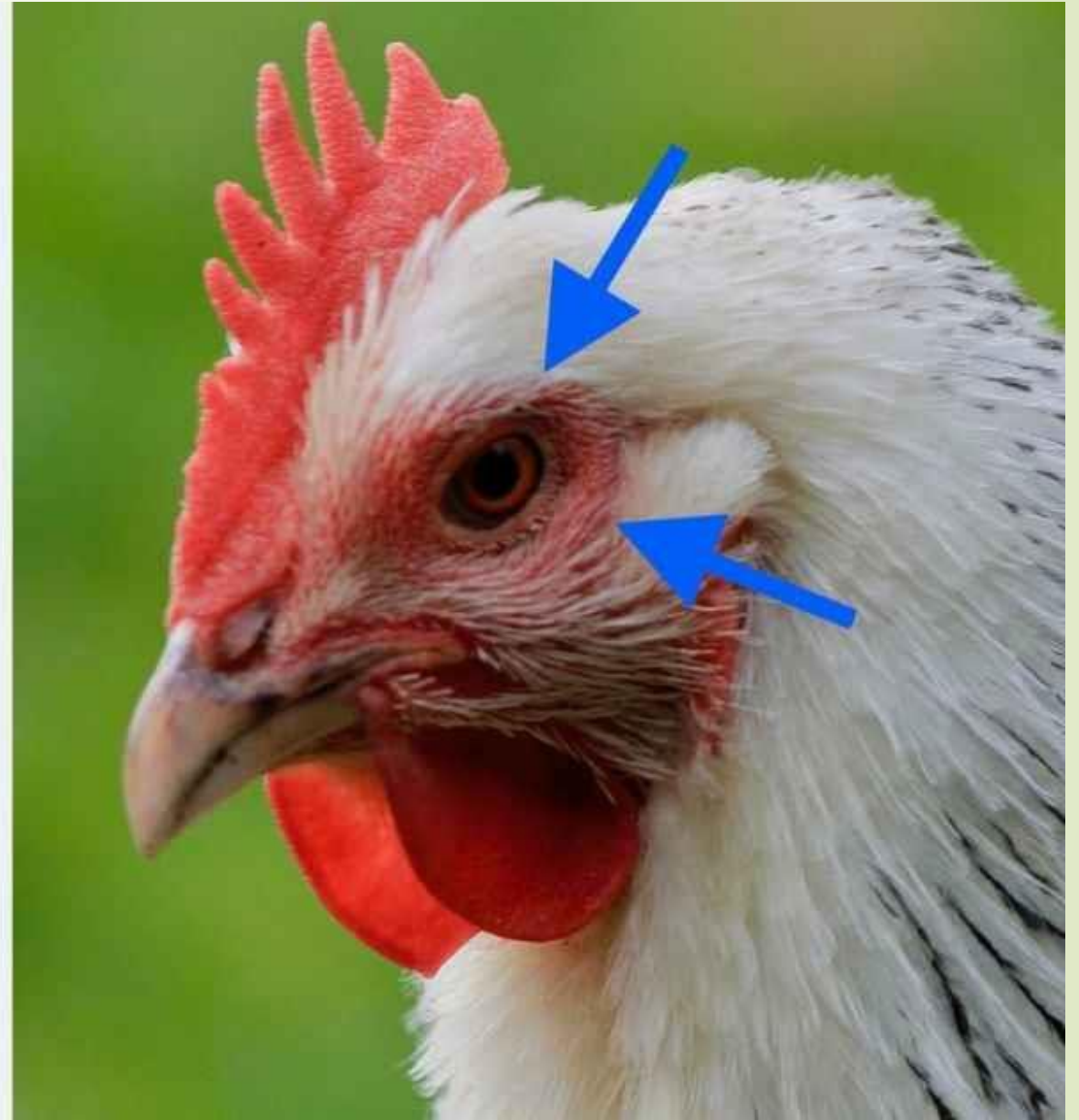
Snot

- Veroorzaakt door bacterie: *Avibacterium Paragallinarum*
- Meestal acuut, maar wordt vlug chronisch
- Ontsteking voorste luchtwegen, vooral sinussen (dikke koppen)
- Niezen, rochelen
- **Behandeling**: moeilijk vaak chronisch (verscheidene antibiotica)
- Besmet dier eens genezen blijft drager
- Besmetting van eigen dieren door inbreng van nieuwe kippen

sinusitis

Meest voorkomende problemen bij schapen & geiten

- Wormen
- Coccidiose
- Clostridiose (enterotoxicose)
- Rotkreupel
- Myiasis

Wormen

- Veel voorkomend bij schapen

maagdarmwormen: diarree, gewichtsverlies & bloedarmoede

longwormen: hoesten

leverbot: natte weiden, leveraantasting

lintwormen: minder schadelijk

Maagdarmwormen

- Rode lebmaagworm (*Haemonchus contortus*) meest voorkomend
- Grootste sterfte bij lammeren & volwassen dieren
- Leeft in de lebmaag en veroorzaakt bloedarmoede
- 1 worm onttrekt 0,05 ml bloed/ dag, 5000 wormen dus 250 ml bloed/dag
- Tijdens de winter inhibeert de worm in slijmvlies lebmaag
- Aflammeren, verandering in hormoonhuishouding, larven ➡ volwassen
bloedzuigen, productie eieren, infectieuze larven, opname door schapen

Diagnose : microscopisch

Mestkeutels zijn vrij droog, dus GEEN diarree

Later stadium van besmetting: "waterzak" tss de kaaktakken

bloedarmoede

Behandeling

- Ooien ontwormen rond aflammeren (meeste eieren dan in maag)
- Dan minder eieren op weide waardoor lammeren minder eieren opnemen
- Grote probleem: resistentie
- Effectief beweidingsschema vaak efficiënter (praktisch minder haalbaar)

Nematodirus

- Vooral bij lammeren
- Waterdunne diarree , enorme dorst ...

Behandeling : lammeren ontwormen als ze 2 weken buiten zijn
nog eens herhalen 2-3 weken later

Longwormen

- Vooral in de late zomer & vroege herfst
- Vochtige natte weiden helpen larven te overleven
- Jonge lammeren lopen het meeste risico
- Schapen hoesten

Diagnose : microscopisch /mest

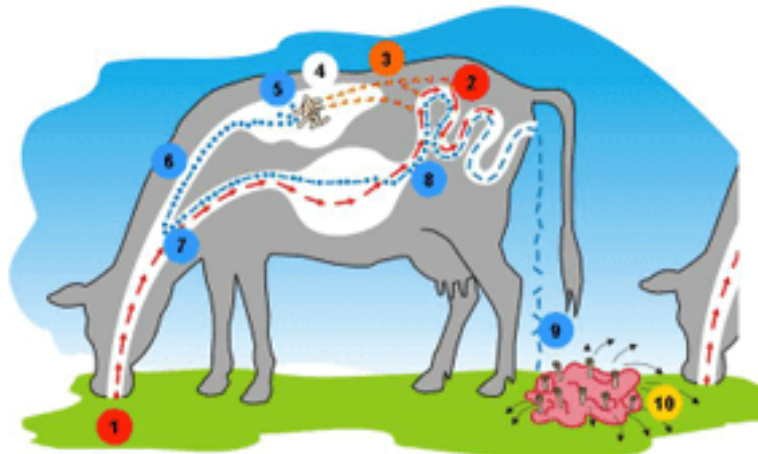
Behandeling : o.a. Ivomec , Cydectin
Panacur , Ripercol

Preventie : weidebeheer
wisselweiden om besmetting
te vermijden

Longwormcyclus

De Longworm cyclus

1. Opname larven (L3)
2. Penetratie darmwand
3. Migratie naar longen
4. Van L3 naar Longworm
5. Worm legt eieren
6. Ophoesten van eieren
7. Doorslikken van eieren
8. Van ei naar larf
9. Uitscheiding via mest

Leverbot

- Veroorzaakt door een platworm die lever en galgangen aantast
- Vooral in natte, moerassige gebieden waar leverbotslak leeft
- Leverbotslak is tussengastheer

acute leverbot: plotse sterfte bij lammeren (vooral in de herfst)

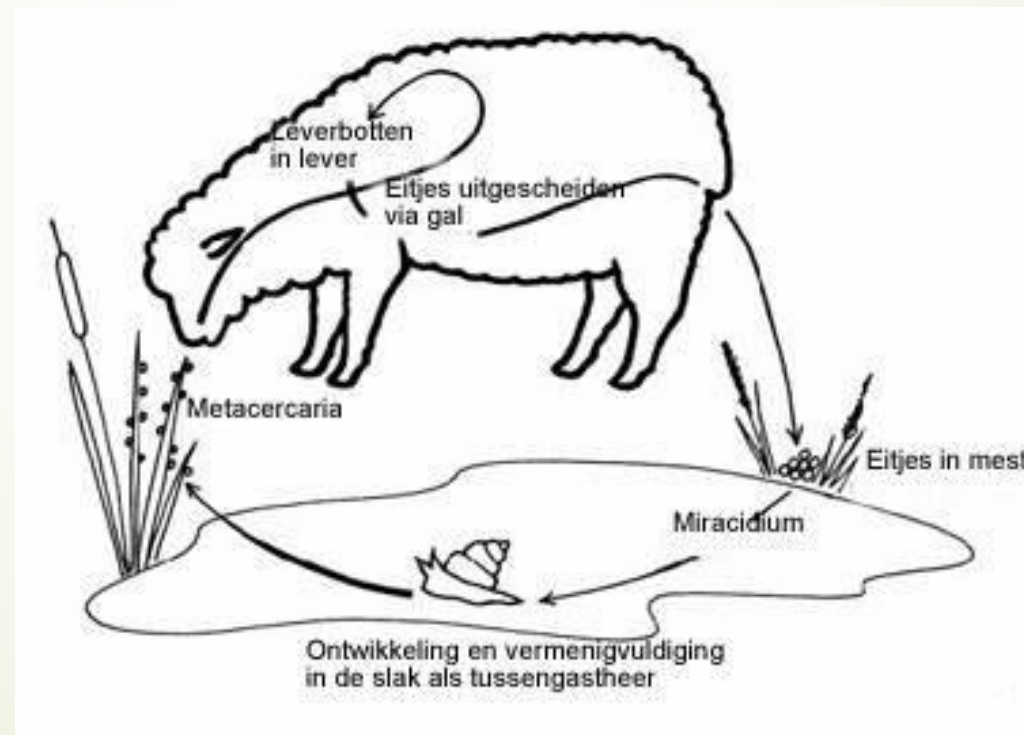
bloedarmoede , lusteloosheid , buikpijn

chronische leverbot: leverbot in galgangen

slechte vacht , verminderde groei , bloedarmoede

Diagnose: enkel via microscopisch onderzoek van mest

Cyclus leverbot

Leverbot behandeling

- Verscheidene producten op de markt:
 - drench of injectie
 - best behandeling in herfst (oktober-november)
 - & in winter (januari-februari)

Preventie: drassige weiden vermijden in risicovolle periode

Lintwormen

- Minder schadelijk bij volwassen schapen
- Schadelijker bij jonge lammeren: verminderde groei , lusteloosheid
- Besmetting gebeurt door opeten van besmette mosmijten

Behandeling enkel nodig bij erge infectie van lammeren

Ivomec & Cydectin werken niet tegen lintworm

Panacur werkt maar gedeeltelijk

Valbazen is wel werkzaam

Coccidiose

- Parasiet van de darmen
- Lammeren tussen 3 weken & 6 maand oud
- Diarree (waterig tot bloederig), lusteloosheid, buikpijn
- Groeiachterstand & sterfte

Diagnose : mestonderzoek

Behandeling : toltrazuril (Baycox)
diclazuril (Vecoxan)

Clostridiose “weeldeziekte”

- Clostridium perfringens “type D” (normale darmbewoner)
- Vooral bij opgroeiende lammeren
- Overdaad aan eiwitrijk & koolhydraatrijk voer (bv. brood)
- Plotse sterfte
- Preventie: vaccinatie van hoogdrachtige ooien
lammeren 6 tot 12 weken beschermd
lammeren vaccineren (Covexin 10)

Rotkreupel

- Bacteriële hoefinfectie
- Besmettelijk & pijnlijk
- Tast hoeven aan & veroorzaakt kreupelheid
- Vochtigheid & hoge temperatuur werken ontstaan in de hand
- Aangetaste hoeven schoonmaken & bijsnijden
- Erfelijke factoren spelen een rol

Preventie : klauwen regelmatig bekappen (2x per jaar)
vaccin (Footvax 10)

Behandeling : klauwen bijsnijden (niet te diep)
antibioticumspray
voetbaden : zinksulfaat , kopersulfaat , formaline (milieu)
natuurlijke middelen (Footprotect spray)
erge gevallen : antibiotica

Myiasis “ madenziekte”

- Vliegenlarven voeden zich met huid & weefsels dier
- Vliegen (blauwe vleesvlieg) leggen eitjes op beschadigde huid

Symptomen: rusteloosheid , schudden met staart , afzondering van kudde

Verloop: koorts , infectie , shock en sterfte

Behandeling: manuele verwijdering & ontsmetting van wonde
pijnstillers en antibiotica

Preventie: regelmatig scheren , diarree voorkomen
preventieve insecticiden (werkt 16 weken)

Bedankt voor de aandacht
Vragen??

